

ВИЩА ШКОЛА

УДК 34:316.64]167.1:355.354-057.875

О. В. ДОВГИЙ

аспірант

Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗДОБУТТЯ НЕОБХІДНИХ ПРАВОВИХ ЗНАТЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЛЬОТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті актуалізовано важливість формування мотивації до здобуття необхідних правових знань, умінь і навичок. Розглянуто модульно-рейтингову систему професійної підготовки курсантів льотних навчальних закладів та визначено зміст поняття “наставництво” з позиції філософського, соціологічного, психолого-педагогічного та юридичного підходів у контексті формування мотивації до здобуття необхідних правових знань, умінь і навичок під час професійної підготовки курсантів льотних навчальних закладів.

Ключові слова: *правова культура, курсанти, наставництво, модульно-рейтингова система навчання.*

Формування правової культури курсантів льотних навчальних закладів є прозорою динамічною системою, що має складну структуру. Прозорість цієї системи для впливу ззовні очевидна, адже вона підлягає постійному впливу різних зовнішніх умов: суспільних, культурних, соціально-економічних тощо. Оскільки на процес формування правової культури курсантів впливають практично всі зовнішні умови, їх треба приймати як вихідні передумови.

У зв'язку з цим важливо забезпечити умови системно-цілісної організації діяльності з формування правової культури курсантів. Модель формування правової культури покликана створювати педагогічні умови цілісного сприяння розвитку правової культури особистості курсанта в період професійної освіти.

Провідною тенденцією сучасних інноваційних змін є становлення гуманістичних, особистісно орієнтованих і гуманітарно орієнтованих освітніх систем (Н. Алексєєв, Е. Бондарєвська, В. Данильчук, І. Сергєєв, В. Серіков, В. Сімонов, І. Якиманська та ін.). Усі автори в методологічному відношенні спираються на відоме положення системного аналізу про те, що система не може функціонувати й розвиватися без істотних і необхідних умов, сукупність яких називають середовищем системи. Вони також беруть за основу думку українських дослідників (Ю. Бабанський, Г. Вергелес, М. Дураном, Ю. Соколиків та ін.), які зазначають, що будь-яка

педагогічна система може успішно функціонувати тільки при дотриманні відповідних умов.

Метою статті є обґрунтування однієї із запропонованих нами педагогічних умов формування правової культури курсантів льотних навчальних закладів, а саме формування мотивації до здобуття необхідних правових знань, умінь і навичок під час професійної підготовки курсантів льотних навчальних закладів.

Метою сучасної освіти і науки є пошуки ефективних та перспективних технологій навчання, що допомогли б організувати навчальний процес у вищих освітніх закладах, зважаючи на професійну спрямованість навчання. Умови покликані відображати конкретні ситуації, особливості культури країни. Першочерговим питанням постає пошук найбільш ефективних засобів, що сприятимуть якісному вдосконаленню навчального процесу, розробленню нових стратегій, методів і засобів навчання, умов переосмислення навчання із залученням до нього курсантів льотних навчальних закладів.

Реформування національної системи освіти України, сучасні тенденції світової інтеграції зумовлюють пріоритетність проблеми формування мотивації. Тому особливого значення набуває впровадження методів навчання й виховання, що слугують ефективним засобом оволодіння сучасних технологій, підвищення ефективності навчання та якості правових знань, що здобувають під час професійної підготовки курсантів льотних навчальних закладів.

У процесі формування правової культури курсантів льотних навчальних закладів ми виділяємо такі основні напрями формування мотивації до здобуття необхідних правових знань, умінь і навичок під час професійної підготовки:

- запровадження модульно-рейтингової системи навчання в процесі формування правової культури курсантів ЛНЗ;
- наставництво в процесі здобуття необхідних правових знань, умінь і навичок під час професійної підготовки курсантів ЛНЗ.

З метою реалізації першого напрямку формування мотивації до здобуття необхідних правових знань, умінь і навичок під час професійної підготовки здійснювали проектування та систематизацію навчального матеріалу на основі принципу модульності. Це давало можливість враховувати та поділяти умови навчання курсантів ЛНЗ згідно з їх початковим рівнем, а також залежно від індивідуально-психологічних особливостей, що давало змогу активізувати їх мотивацію до здобуття необхідних правових знань, умінь і навичок під час професійної підготовки.

Для успішного забезпечення процесу коригування знань, умінь і навичок було введено етап контролю, під час якого виставляли рейтингову оцінку на основі виконання багаторівневих тестів, індивідуальних і колективних завдань. Вмотивованість та зацікавленість курсантів у навчанні забезпечували елементи змагання, можливість надбання особистого досвіду,

заохочення за якість знань, різноманітність умов навчання. Все це сприяло формуванню правової культури курсантів ЛНЗ.

Під час дослідно-експериментальної роботи ми вважали за доцільне впровадження модульно-рейтингової технології навчання на основі врахування міжпредметних зв'язків дисциплін, що впливають на формування такого компонента правової культури курсантів ЛНЗ, як їх комунікативна компетентність. Увесь навчальний матеріал було поділено на окремі модулі. Модульно-рейтингова технологія була спрямована на розвиток мотивації досягнення в курсантів, підвищення їх пізнавальної активності. Звернення до модульної системи навчання було зумовлене недостатньою ефективністю звичних форм взаємодії педагогічного працівника й курсантів під час навчального процесу.

Модуль є закінченим за змістом блоком, що має визначену структуру (інформаційний, допоміжний та тестовий мікромодулі) та дає можливість досягти інтегрованої мети навчання. Це дало змогу забезпечити необхідні умови для активної пізнавальної та самостійної діяльності курсантів.

В процесі корегування знань, умінь і навичок проводили етап контролю, під час якого використовували тести, індивідуальні та колективні завдання. Метою контролю знань є формування в курсантів здатності до трансформації знань у вміння й навички, розвиток уміння засвоювати й систематизувати великий обсяг інформації. За його підсумками склали рейтинг кожного курсанта.

При розробці засобів контролю враховували два основних принципи технології модульного навчання – модульності та систематизації. Вивчення курсантами модулів було спрямовано на досягнення однієї з конкретних дидактичних цілей навчання. Курсанти мали можливість зіставляти свої результати з результатами інших курсантів, а це заохочувало їх до покращення своїх навчальних показників. Розроблена модульно-рейтингова технологія дала можливість підтримувати мотивацію досягнення в курсантів на всіх етапах побудови системи їх навчання, підвищити їх пізнавальну самостійність та успішність навчання, формувати правову культуру.

Реформування вищої освіти висуває перед курсантами підвищені вимоги до самостійної роботи, а відповідальність за якість здобутої освіти все більше покладається на самого курсанта, саме тому виникає чимраз гостріша потреба в досвідчених “провідниках” крізь багатогранну сферу конкретної науки. Існуючі форми взаємодії між курсантом і викладачем-професіоналом потребують удосконалення, саме тому в світовій освітній практиці все частіше використовують інструмент “наставництва”. Тому пропонуємо активно залучати до навчально-виховного процесу наставників, які крізь призму свого досвіду будуть вести майбутніх фахівців авіаційної галузі до набуття необхідної компетенції для виконання професійних дій.

За різних часів і культур підходи до плекання нової особистості були різними. Наставництво існувало вже в первісному суспільстві під виглядом обряду ініціації. Для підготовки до цього обряду вибирали спеціальних на-

ставників, які навчали молодих людей певних ритуальних правил і вмінь [3].

В українську гуманітарну сферу поняття “наставник” прийшло із Західної школи, де для його окреслення використовують термін “mentor”. Саме таким було ім’я особи, якій доручив на виховання свого сина Телемаха Одісей на час своєї тривалої подорожі. Ментор був мудрим і довіреним радником Одісея. Саме таким чином, від давніх переповідок поняття “mentor” – “наставник” дійшло до наших часів. Попри міфічні історії концепція наставництва правдиво сягає своїм корінням у світ античної Греції. Сократ та інші філософи брали на себе роль наставника для тих молодих людей, які демонстрували значні лідерські здібності. Натомість, їх підопічні погоджувалися з часом стати наставниками для інших. Згодом ідея співставлення досвіду та його передачі молодому поколінню перейшла й на виробництво та втілилася за часів Середньовіччя у формі стосунків майстер-учень. Наставник приймав здібного учня й розкривав йому всі аспекти своєї роботи.

У вітчизняній практиці наставництво розвинулося в масовий рух у системі професійно-технічної освіти та виробничого навчання (з кінця 1950-х рр.). Наставництво можна трактувати як “шефування” досвідчених працівників над молодими, які тільки вчаться та входять у робочий колектив. У випадку виробничого наставництва воно передбачає не лише навчання спеціальності, а й моральне та культурне виховання нового члена виробничої спільноти [3].

Протягом своєї історії зміст наставництва постійно еволюціонував, зрештою здобувши свої сучасні визначення. Відповідні галузеві словники значеннєві нюанси поняття “наставник” описують, використовуючи такі характеристики: “той, хто дає поради, навчає; порадник, учитель; наглядчач”. Термін “наставляти” має значення “даючи поради, навчати чогось; наводити, направляти, націлювати тощо в потрібному напрямі; скеровувати, спрямовувати”. Наставництво може реалізовуватися в таких формах:

1. Один на один – традиційна модель наставництва, коли один наставник співпрацює в парі з одним підлітком. Прикладом такої моделі можуть бути програми “Старші брати/Старші сестри” (Big Brothers/Big Sisters), освітнє наставництво, наставництво на виробництві.

2. Командне наставництво – це форма наставництва, яка передбачає співпрацю групи досвідчених осіб із групою менш досвідчених.

3. Групове наставництво – один або двоє наставників вибудовують стосунки з групою підопічних через часті зустрічі або спільний побут. Прикладом є Скаутський рух, Пласт.

Залежно від сфери застосування виділяють такі типи наставництва:

1. Те, що будується на громаді, наприклад, неповнолітніх, неповносправних тощо.

2. Релігійне – наставництво із специфічним духовним спрямуванням (Будистське, Християнське, Юдейське тощо).

3. Професійне/виробниче – наставництво, мета якого – навчання основним навичкам певної професії.

4. Освітнє – наставництво з наголосом на навчальному компоненті та досягненнях. У сфері освіти наставниками є професори тієї галузі, яка зацікавила студента. Такий тип наставництва можна охарактеризувати як комплексний інтерактивний процес між індивідами, які мають різний рівень знань та досвіду. Наслідком цієї співпраці передбачають освітнє та кар'єрне зростання студента.

Наставництво – це підтримка та наснаження молодого особистості на шляху розвитку власного потенціалу та власних навиків, а також вибору та становлення тим, ким вона прагне бути. Наставник забезпечує підопічному провід, ділиться мудрістю, знаннями та підтримує його в спосіб, який підопічний здатний найефективніше сприйняти, і який буде мати для нього найбільшу користь.

Загалом, наставництво є складним і багатогранним процесом, у якому наставник може переймати на себе такі ролі: тренер, довірена особа, друг, провідник, слухач, партнер, натхненник, учитель [4].

Варто зазначити, що в цьому двосторонньому процесі зростає та розвивається не лише підопічний, а й наставник. Наставництво є яскравим прикладом педагогіки співробітництва, яку протиставляють звичній для пострадянських країн освітній системі, авторитарному підходу до процесу професійного розвитку та становлення.

В умовах освітніх реформ потрібна інша методика виховання, а звідси й визнання так званої “педагогіки партнерства”, яка є одним із компонентів наставництва. Її сутність полягає в демократичному та гуманному ставленні до підопічного, забезпеченні його права на вибір, на власну гідність, повагу, право самостійно робити життєвий вибір [2]. Цей підхід свого часу плекали українські освітяни, а отже, він є свідченням того, що наставництво має підґрунтя для того, щоб його сприймали й використовували у вітчизняній освіті.

Запровадження наставництва в освітній простір підготовки курсантів льотних навчальних закладів зумовило появу нових педагогічних працівників – наставників. Фактично наставництво стає новим явищем в освіті [1]. Посилене зацікавлення наставництвом пов'язане з тим, що вища школа не в змозі підготувати своїх випускників до вирішення всіх тих проблем, які будуть виникати на їх життєвому шляху. У зв'язку з цим постає нове завдання – формувати в майбутніх фахівців універсальні способи діяльності як шляхи вирішення проблем у різних сферах і видах діяльності, таких як моделювання, прогнозування, системний аналіз, проектування, дослідження тощо.

До процесу наставництва можна залучати найкращих курсантів, аспірантів, випускників навчального закладу. Наставники допомагають в організації навчального процесу, вони можуть бути повноцінними організаторами навчальної діяльності.

Замість прагнення до уніфікації наставник налаштований на збереження та виявлення різноманітності, підтримку й розвиток індивідуальності, вивчення індивідуального стилю навчально-пізнавальної діяльності кожного майбутнього фахівця та надання йому особистої допомоги в подоланні тих чи інших проблем. Наставництво в сучасній освіті – це педагогічна складова, пов'язана зі спеціальним способом і методом організації системи освіти. З'ясовуючи зміст і функції наставника в льотних навчальних закладах, варто брати до уваги досвід організації дистанційної освіти й літературну основу, де представлено опис ролі наставника в організації дистанційного навчання та завдань, які йому доводиться вирішувати. Під час їх аналізу виокремлено такі основні аспекти:

- яка функція наставника під час взаємодії з курсантами; які аспекти цієї взаємодії належать до сфери його компетенції;
- як побудувати відносини між наставниками та іншими викладачами, що беруть участь в організації навчального процесу;
- які функції відрізняють професійну діяльність наставника від традиційної діяльності педагога.

До обов'язків наставника належать: ознайомлення з матеріалом навчального курсу (якщо він не є автором курсу); аналіз навчальних потреб курсантів, мети та інших рис; визначення ефективності запропонованих принципів, форм і методів навчання.

Під час навчального процесу в льотних навчальних закладах наставник повинен:

- налагоджувати відносини з курсантами до початку навчальної сесії, проводити їхню ідентифікацію, особисто підтримувати контакт з курсантами;
- готувати найпростіші навчальні матеріали для передавання курсантам;
- фіксувати важкі обставини в діяльності курсантів, вирішувати їх разом із викладачами;
- брати участь у вдосконаленні матеріалів курсу;
- консультувати курсантів із навчальних проблем під час особистого контакту.

У досвіді зарубіжних університетів, які використовують такий принцип роботи з курсантами, наставник здебільшого є водночас і розробником навчального курсу. У російській та українській системах дистанційної освіти такий досвід базується на розмежуванні функцій викладача-розробника й викладача-наставника.

У світовій практиці наставники підтримують із студентами телефонний, поштовий та інші види зв'язку, а також зустрічаються в консультаційних пунктах або в навчальних центрах. За умови дистанційної освіти основними завданнями наставника є керівництво самотійною роботою курсантів, що передбачає закріплення за ним таких функцій: формування мотивів, які спонукають слухачів до навчання; формулювання індивідуальних цілей та завдань у вивченні дистанційного курсу або програми на-

вчання; передавання знань і досвіду організації самостійного навчання; організаційна діяльність, зокрема щодо взаємодії курсантів.

Висновки. Пропоноване наукове дослідження спрямоване на впровадження важливої педагогічної умови – мотивації до самостійного здобуття необхідних правових знань і навичок під час професійної підготовки курсантів льотних навчальних закладів. Завдяки впровадженню модульно-рейтингової технології навчання на основі врахування міжпредметних зв'язків дисциплін і наставницькому супроводу в льотному навчальному закладі ми змогли сформуванати комунікативну компетентність. Водночас функції наставника зосереджено лише на процесі вивчення правових дисциплін як спробі формування правової культури курсантів ЛНЗ. Пропонована педагогічна умова дасть змогу сформуванати в майбутніх фахівців авіаційної галузі необхідні правові знання, вміння та навички для виконання професійних дій.

Список використаної літератури

1. Васильева Е. Н. Тьюторство как механизм непрерывного профессионального образования педагога / Е. Н. Васильева // Стандарты и мониторинг образования. – 2006. – № 6. – С. 32–37.
2. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. / О. І. Вишневський / Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Дрогобич : Коло, 2003. – 528 с.
3. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад ; редкол.: М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др. – Москва : Большая Российская Энциклопедия, 2002. – 528 с.
4. DuBois D. Handbook of Youth Mentoring / D. DuBois, M. Karcher. – Sage Publications Inc, 2005. – 624 p.
5. Nickols F. Mentor, Mentors and Mentoring [Electronic resource] / F. Nockols. – 2007. – Mode of access: <http://www.home.att.net/~nickols/mentor.htm>.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2016.

Довгий А. В. Формирование мотивации к получению необходимых знаний, умений и навыков при профессиональной подготовке курсантов летных учебных заведений

В статье актуализируется важность формирования мотивации к получению необходимых правовых знаний, умений и навыков. Рассматривается модульно-рейтинговая система профессиональной подготовки курсантов летных учебных заведений и определяется содержание понятия “наставничество” с позиции философского, социологического, психолого-педагогического и юридического подходов в контексте формирования мотивации к получению необходимых правовых знаний, умений и навыков во время профессиональной подготовки курсантов летных учебных заведений.

Ключевые слова: правовая культура, курсанты, наставничество, модульно-рейтинговая система обучения.

Dovgiy O. Forming of Motivation to the Acquiring of Necessary Knowledge and Skills in Law during Students' Training at Flight Educational Establishments

The article considers the importance of motivation forming in the acquiring of necessary knowledge and skills in law. Module-rating system of students' professional preparation at flight educational establishments has been considered; the concept “tutorship” has been studied in the aspect of philosophical, sociological, psychological and pedagogical, legal approaches in the context of forming of motivation in the acquiring of

necessary knowledge and skills in law during students' professional preparation at flight educational establishments.

The reformation of the national educational system of Ukraine, modern tendencies of the world integration, prioritize the problem of forming of motivation. Therefore, the implementation of educational and training methods, which serve as an effective means of modern technologies' learning, improvement of the effectiveness of studying and quality of knowledge in law, have become of a paramount importance during professional preparation of students at flight educational establishments.

In the process of forming of students' legal culture at flight educational establishments the author defines the following basic directions of forming of motivation to the acquiring of necessary knowledge and skills in law during professional preparation: 1) implementation of module-rating system of studying in the process of forming of students' legal culture at flight educational establishments; 2) tutorship in the process of acquiring of necessary knowledge and skills in law during professional preparation of students at flight educational establishments.

With the purpose of realization of the first direction of motivation forming to necessary legal knowledge and skills during professional preparation, the planning and structuring of educational material on the basis of module principle has been conducted. It enabled to take into account and define students' studying conditions in accordance with their initial level of knowledge, and also depending on their individual psychological features, that allowed to activate their motivation to the acquiring of necessary legal knowledge and skills during professional preparation.

Reformation of higher education brings forward the enhanced requirements of students' independent work, and the student is becoming more and more responsible for the quality of education. For this reason, there is a need for experienced "explorers" through the multidirectional aspects of a particular science. Present forms of co-operation between a student and a professional teacher need improvement. Due to this, in world educational practice the concept of "tutorship" is becoming more and more popular. Therefore, in the thesis we suggest to involve tutors into the studying process, who through the prism of their experience will conduct future specialists of aviation industry to acquiring of necessary legal knowledge and skills during professional preparation.

Key words: *legal culture, students, mentoring, module-rating system of training.*